

BAKÂYİ

(bk. BEKÂYİ).

BAKICI

Herhangi bir nesneye bakarak kayıp eşya hakkında bilgi verdiği, geçmişe ve geleceğe dair olayları bildiği öne sürülen bir tür kâhin.

Arapça'daki *nâzır* kelimesinin karşılığıdır. Kaynaklarda bazan *kâhin* ve *falcı* ile eş anlamda kullanılırsa da *nâzır* daha farklı bir terimdir. Meselâ *kâhin* ve *falcı* mutlak olarak *gaipten* haber verdiklerini iddia ederken *bakıcı* özellikle görme duyusunu kullanarak kehanette bulunur. Bunun için çok defa aynaya, tırnağa, su dolu tasa veya zeytinyağı gibi şeffaf maddelere, hayvanların yürek, ciğer ve kemiklerine bakarak bunların parlak ve saydam yüzeyinde gördüğünü öne sürdüğü hayalî şekillerden hareketle yitik ve çalıntı eşya hakkında bilgi verir. *Kâhin* ve *falcı* ise kehanetin bütün şekillerini içine alan daha kapsamlı birer terimdir. Bu sebeple *bakıcının* gaybı bilme konusundaki ruh gücünün *kâhin*inkinden daha aşağı ve zayıf bir mertebede olduğu kabul edilir. *Kâhinin*, insanın gaybı bilmesine engel olan beşerî duygulardan sıyrılmakta güçlük çekmediği, *bakıcının* ise bütün duyu gücünü görme duyusunda yoğunlaştırmadıkça bunu gerçekleştiremediği kabul edilir (İbn Haldûn, s. 98). Ayrıca başta Kur'an-ı Kerim olmak üzere Mevlânâ'nın *Meşnevî*'si, Hâfiz-ı Şîrâzî'nin *Dîvân*'ı, Ahmed Müşşîdî'nin *Ahmedîyye*'si ve Yazıcızâde'nin *Muhammedîyye*'si gibi bazı kitapları açarak *tefe'ül** de bulunanlara da *bakıcı* denildiği olmuştur.

Uzun bir geçmişi bulunan *bakıcılığın* eski Çin, İran, Mısır ve Bâbil'de olduğu gibi Câhiliye devri Arap kültüründe de izlerine rastlanır. Ahd-i Atik'in her türlü *falcılık*, *büyücülük* ve *bakıcılığı* yasaklamasına rağmen (Tesniye, 18/10-12; II. Krallar, 21/6; İşaya, 8/19; Levililer, 19/26-31) yahudilerin mehtaplı gecelerde insan gölgesine bakarak ve su, şarap vb. maddeleri kullanarak *bakıcılık* yaptıkları, ayrıca Kitâb-ı Mukaddes'te vahiy ve ilham dışındaki hiçbir vasıta ile *gaybın* bilinmeyeceği bildirildiği halde (Galatyalılar, 5/19-21; I. Samuel, 15/22-23; Vahiy, 21/8) hristiyanların da özellikle

skolastik dönemde *bakıcılığa* başvurdukları bilinmektedir.

Bakıcıların *gaipten* haber vermek için kullandıkları yöntemler tarih boyunca farklı şekiller arz etmiştir. Bir kısım *bakıcılar* İslâm öncesi astrolojisinin etkisinde kalarak küçük âlem (mikro kosmos) kabul edilen insan ile büyük âlem olan (makro kosmos) kâinat arasında sıkı bir ilişki ve benzerlik bulunduğu inanmışlar ve makro kosmosu dikkatle gözlemek suretiyle buradan mikro kosmosa dair bütün bilgileri elde ettiklerini iddia etmişlerdir. *Bakıcıların* hayvanların yürek, ciğer ve kemiklerine bakıp tahminde bulunmalarında da bu inancın etkisi vardır. Bu tür *bakıcılık* *Sâbiiler*'den beri yaygın bir şekilde devam etmiştir. Günümüzde *bakıcılık* daha çok billurdan yapılmış bir kadehin içine bir miktar zeytinyağı ve mürekkep konduktan sonra çeşitli dualar okunarak cinlerin davet edilmesi ve bu sırada kadehe dikkatle bakıp burada görülecek hayalî varlıklar yardımıyla bilgi edinilmesi şeklinde icra edilir.

Bakıcının saydam bir cisme bakarak *gaipten* ne şekilde haber verebileceği hususunda konuya ilgi duyan İslâm bilginlerinin benimsediği iki görüş vardır. Çoğunluğun kabul ettiği yaygın kanaate göre *bakıcı* *râi* veya *tâbi* adı verilen bir medyum olup saydam cisme bakarken cinler tarafından kulağına fısıldanan sesleri duyar ve bunları etrafındakilere anlatır. Mes'ûdî, Zemaşerî, Hat-tâbi ve İbn Haldûn'un görüşüne göre ise her türlü kehanet, insanda var olan beşeriyetten ruhaniyete yükselme (insilâh) istidadının bir sonucudur; *bakıcının* kullandığı bütün alet ve vasıtalar bu ruhanî yükselişin gerçekleşmesini sağlayan tâli unsurlardır. *Bakıcı* saydam bir cisme bakarken kendisini dış duyunun etkisinden kurtararak konuya konsantre olur; böylece onun iç duyunun hareketine geçer ve baktığı cismin yüzeyinde buluta benzer bir sis perdesi oluştuktan sonra burada canlanan hayalî varlıklardan hareketle daha önce normal şartlar altında algılayamadığı ayrıntıları idrak imkânı bulur. *Peygamberlerin* *gaybı* bilebilmeleri de beşeriyetten ruhaniyete yükseliş ile izah edilmiştir. Ancak onlarda bu kabiliyet fitrî ve vehbî olduğu, ayrıca en yüksek kemal derecesinde bulunduğu için onların verdiği bilgiler tamamıyla doğrudur. *Kâhinlerde* ise bu durum hem kesbî hem de noksan bir seviyededir (İbn Haldûn, s. 92-93, 98).

Bakıcının yitik bir maddenin yerini bilebilmesini psikolojik bir olay olarak kabul edenler de vardır. Bunlara göre yitik eşyanın bulunabilmesi, bu eşyanın *bakıcının* şuur altını etkilemiş olmasıyla açıklanabilir (Mazhar Osman, s. 29).

Kur'an'da ve bazı hadislerde şeytanların kendi dostlarına fısıltı şeklinde bazı haberleri taşıdıklarının bildirilmesi (eş-Şuarâ 26/223; Buhârî, "Tefsîr", 31; *Müşned*, I, 218), İslâm bilginleri arasında yaygın olan ve *bakıcının* bilgisini cinlerin fısıltısı ile açıklayan birinci görüşü destekler gibi görünmekte ise de (el-Hicr 15/18; es-Sâffât 37/10) Hz. *Peygamber*'in nübüvvetiyle bu kapının kapandığını bildiren haberler bu görüşün yanlışlığını gösterir mahiyettedir. İbn Haldûn ve diğer bilginlerin benimsediği ikinci görüşe gelince bunu doğrulayan hiçbir dinî delil mevcut değildir. Pozitif bilimlerin hızla gelişmekte olduğu çağımızda da *bakıcıların* sözlerine değer verenlerin, hatta dinî hayatı ve bilgisi zayıf olan sosyete arasında fantazi halinde de olsa bunlara iltifat edenlerin bulunduğu görülmektedir. Her türlü gaybî bilginin Allah'a mahsus olduğu ilkesini getiren İslâm dini (el-En'âm 6/59; en-Neml 27/65), bazı kabiliyetlerin geliştirilerek kullanılmasıyla *gaybın* bilineceği iddialarına değer vermediği gibi bu tür iddia sahiplerine bilgi için başvurulmasını da kesinlikle yasaklamıştır. Zira *bakıcı* ve diğer *kâhinlerin* verdiği haberler zan ve tahminin ötesine geçmeyen, tekrarı ve kontrolü mümkün olmayan asılsız bilgilerdir. İslâm'a göre *gaybî* bilginin yegâne sağlam kaynağı vahiydir, bu da Hz. Muhammed'in vefatı ile sona ermiştir. Bu sebeple müslümanların tarih boyunca bilgi için başvurdukları ve bundan sonra da başvurmaları gereken vasıtalar, başta Kur'an ve Sünnet olmak üzere doğru haber (haber-i sâdık) ile akıl ve duylar gibi objektif bilgi kaynaklarıdır.

BİBLİYOGRAFYA :

Lisânü'l-Ârab, "nazar" md.; *Müşned*, I, 218; Buhârî, "Tefsîr", 31; Müslim, "Selâm", 35; Tirmizî, "Tefsîr", 36; Mes'ûdî, *Mürûcü'z-zehab*, II, 175; Zemaşerî, *el-Keşşâf*, Beyrut 1947, IV, 412; İbn Kayyim el-Cevziyye, *Miftâhu dâri's-sa'ade*, Kahire 1323, II, 132-134; İbn Haldûn, *Muqaddime*, Kahire, ts. (Dârü's-Şa'b), s. 92-93, 98; Taşköprizâde, *Miftâhu's-sa'ade*, I, 367-368; Âlûsî, *Râhu'l-me'ânî*, Beyrut, ts. (Dârü l-hyâit-türâsî'l-Arabî), XIX, 143-144; Mazhar Osman, *Spritzama Aleyhinde*, İstanbul 1910, s. 29; El-malılı, *Hak Dini*, VII, 5342, 5344; Cevad Ali, *el-Mufasssal*, VI, 757, 759, 786, 805; C. A. Nallino, "Astroloji", *İA*, I, 682-683; T. Barns, "Divination", *ERE*, IV, 788-792.

